

„...herc Lex Barker měřil 192 cm, měl zelené oči a vlasy od blond až po tmavší skráně... byl mužem, který uvedl do pohybu poválečnou vlnu zájmu o filmové westerny v Evropě...“
„Popravdě nutno dodat, že cesta Lexe Barkera do filmových ateliérů nebyla jednoduchá: už v mládí cestoval se svým otcem, stavebním inženýrem, a seznámil se s indiánskými rezervacemi na Západě ještě dřív, než se mu vůbec snilo o herectví. Otec mu také všemožně zabráňoval, aby se jakkoli přiblížil k dramatické tvorbě. Jelikož byl Barker senior svědkem několika vystoupení, kde Lex trémou nemohl vyslovit ani větu, věřil, že praktické povolání nakonec zvítězí...“

Lex Barker Lesk a bída Shatterhanda v divokém kurtizánu text: Martin Fišer

— DOBOVÝ ČLÁNEK Z MLADÉHO SVĚTA

Dvoumetrová postava, zatáté pěsti, podél těla pokrčené ruce, volně rozkročený, takový byl Lex Barker ve své roli Old Shatterhanda alias Kara ben Nemsiho. V šedesátých letech v Evropě byl symbolem MUŽE. Nemohla to však být pouze figura, co upoutalo na první pohled. Povolnými koutky úst a naivním či potměšilým vyšpulením obočí odzbrojoval všechny krasavice. Ne náhodnou jeho pět žen bylo nejkrásnějšími ženami Hollywoodu. Mezi nimi Lana Turner. Ať mě jeho fanoušci klidně roztrhají, Pierre Brice by byl bez Lexe Barkera poloviční persónou. Bylo to znát v realistickém pokračování Vinnetoua po dvaceti letech natočeném už po smrti Francouzova amerického kolegy. Nějaká německá nebo francouzská náhražka nesahala Barkerovu pojetí Old Shatterhanda ani po kotníky.

Barker byl přesný. Překvapovala jeho sebejistá pomalost – rozvaha šlechtice. Lex Barkerovo rodné jméno – Alexander Crichlow Barker napovídalo o evropském, možná dokonce ruském původu. Je známo, že pocházel z velmi zámožné rodiny.

Jeho košile

Pokud Barkera „Indiáni“ či německá filmová produkce Dr. Harald Reinla, který s Barkerem první díly Vinnetoua v Jugoslávii natáčel, neoblékli v slušivý semišový obleček s třásněmi, nosila tato bývalá tarzanová hvězda (5 filmů o Tarzanovi) většinou blankytně modrou košili. Jeho bronzová pokožka a blond vlas, s lehkou vyšívkou, tolik korespondující s azurovými jezery jugoslávské Prče a jasným nebem nad jadranskými pískovcovými skalisky, působily v raných, sytě barevných filmech omračujícím efektem. Balkánské slunce, které prozářilo s Barkerovou postavou všechny díly starých zfilmovaných „mayovek“ prazvláštním leskem obrazu. (V Pokladu na Stříbrném jezeře se dokonce v začátku vyprávění objevil nakrátko nezvykle neoholen, s velkým vousem.) Tyto detaily pro diváky za železnou oponou představovaly tolik vysněný prototyp muže ideálního svobodného světa Západu. Tehdy právě hvězda typu Lexe Barkera představovala odlišnou podobu fiktivního světa, než jakou nabízelí hrdinové levicové poetiky. Žádného z nich necharakterizovalo aristokratické charisma. Mohli jsme Barkera vidět třeba zarostlého a zpustlého, ale s jistotou, že je to jen hra, jsme věřili v brzkou proměnu a v sílu jeho osobnosti, věděli jsme, že se z potíží rychle vyprostá a předstoupí před nás znovu s grácií. Mohli jsme jej pozorovat například v arabských dobrodružstvích v roli Kara ben Nemsiho, zápasícího s horkým slucem o přežití na solném jezeře ve filmu Žut, a znovu síla nadčlověka vše vyřešila, ačkoli už měl prosolenou košili i onu bronzovou pokožku. Pohádková dokonalost Lexe Barkera v tomto druhu rolí byla pro naivního diváka i odborníka dokonalá a tetelili se před ní snad i cenzoři.

Jeho obloukový hák

Ačkoli jednu z hlavních rolí v životě literární postavy Old Shatterhanda hrály dvě unikátní zbraně, ve filmovém zpracování příběhů Karla Maye stojí celkem nepřekvapivě v pozadí za jinou schopností slavného zálesáka. Barker si z amerických filmových studií a své atletické minulosti přivezl do Německa, kde řadu westernů natáčel, vypracovanou techniku pro něj tak charakteristického boxerského úderu, jímž více než čím jiným dostal svému filmovému jménu. Omračoval, uspával, vítězil, nikdy nezabýjel, nikdy si nevnucoval pouhý respekt. Efektivní účinek jeho většinou zespoda vedených boxerských háků spočíval v jakési prazvláštní pomalosti s tvrdou koncovkou. Výrazným znakem souborů byl Barkerův spadlý účes, kterým přesvědčoval diváky o reálnosti svého odhodlání. Nejpůsobivější byly zřejmě souboje ze série filmů Ve stínu padíšaha, kde Barker musel předvádět svůj um v často krkolomných exteriérech, na hradbách či skaliskách nad hlubokými srázy apod. Hodně jsem se toho od Barkera naučil a při první vhodné příležitosti jsem pomalé vedení úderu pořádně využil. Efekt byl skutečně zdrcující a můj protivník padl ihned k zemi. Vzpomínám si, jak neuvěřitelně vzrušující bylo sledovat přesnost pomalého zásahu na dolní čelist.

Jeho hlas

Není bez zajímavosti srovnání, kdo Barkerovu lesku v Čechách přispěl mocným dílem. Byl to především český dabing. Po celou dobu, ve všech částech mnohadičné německé série mayovek mohl být namířován jediným možným hlasem - hlasem odměřeným, hlasem nepřilíhčím často ve filmech obsazovaného herce Vladimíra Ráže. Kupodivu tento herec, který na domácí půdě na začátku vlastní herecké kariéry proslul spíše jistou zženštilostí a až homosexuálně dováděným baletním výkonem v nesmrtelné B. (B = Bořivoj) „ze-manovce“ Pyšná princezna než rolemi hrdinů dobrodružného žánru. Těch se v rámci české kinematografie pro jakéhokoli herce tak jako tak nedostávalo, a tak nalezl mužné uplatnění alespoň pro své hlasivky.

Při srovnání režiséřského vedení a charakteru obou herců lze postřehnout podobné rysy - například v rovině přístupu k humorným scénám vždy oba stáli v rolích spíše pobavených pozorovatelů než zsměšených. Oba vždy typově dodržovali dekorum a nevyvrátilnost symbolické vážnosti. V tom si Ráž i Barker mohli být příbuzní. Ráž však ve svých rolích také sklouzával k dětské hravosti - typické pro českou provenienci a příslušné filmové žánry. Barker toho byl schopen pouze a jedině ve scénách milostného nadbílání vysněným Indiánkám či krásným padíšahovým otrokyním. Ale vždy byl Lex Barker i v tomto jakoby dospělejší než jeho český protějšek. Projevovalo se to i v menší potřebě hovořit. Např. ve filmu Vinnetou a míšenka Apanací ve scéně, kdy si bere Barker nečekaně rukojmí z řad zločinců a ustupuje ze saloonu, Ráž po svém přidává to, k čemu Barkerovi stačilo pouhé gesto: „Pomalu, chlápci, pomalu...! Pozor, pozor!“

Přesto všechno je ve vzpomínkách českého diváka tato více či méně nesourodá dvojice osobnosti a hlasu nesmazatelně spojena v ucelený symbol maskulinity. Pověštinou smutný osud a pitoreskní tváře dabérů - např. Miroslava Moravce či Stanislava Fišera, v současnosti snad jen Jiřího Olivy - tuto paradoxní situaci českého dabingu jen a jen potvrzují. Zda se někdy Vladimír Ráž s Barkerem ve skutečnosti setkal, není známo.

Jeho odvážné kousky

Téměř v každém snímku je Lex Barker nositelem bizarních filmových akcí, jejichž vizualita, humor a fantastičnost odpovídaly základním prvkům filmové poezie. Osobitý vztah Barkerovy filmové postavy ke koním (potažmo k Vinnetouovi) a sebejisté umění vstřelit vždy do jediného slabého místa v hrazení nepřátel, byl jen počátkem rozvoje neomezené fantazie tvůrců těchto filmů. Hned v prvním díle německých westernů byl Barker aktérem scény osvobození ještě neznámého Vinnetoua ze zajetí. Stráž uspal na dálku, pomocí dlouhé dřevěné kulatiny, téměř kulečnickým štouchem do jejich nic netušících hlav. Podobně elegantně a překvapivě naložil s hlavou zachraňovaného.

Ve filmu Vinnetou a Old Shatterhand v Údolí smrti Barker při likvidování pronásledovatelů v trysku z koně stříl do stromu s vosím (včelím?) hnízdem. Pobodání banditě (ale náhodou i dvojice Old Shatterhandových průvodců) jsou potom „něčím“ bizarním, s čím se ve filmu obecně divák setkal snad jedině v kontrastně vážných žánrech, např. v českém lékařském dramatu Cena medu nabo v Bogdanovichově Lví tváři či Lynchově Sloním muži. Nepřímá likvidace nepřátel byla pro Barkera unikátní příležitostí zaplnit část paměti diváků na dlouhá léta a vnutit jim představu amerického Západu skrze sebe sama. Takový byl dozajista i záměr všech hlavních autorů filmové série při obsazování této role.

Ve filmu Poklad na Stříbrném jezeře Barker vyleze v nedlouhém, ale famózním záběru zpod balvanu, čímž v krátkosti inscenoval namáhavou cestu z obklíčené pevnosti tajným tunelem ústícím náhodou přímo do místa utábořených Cornelových vagabundů. Ačkoli tento plán je v příběhu i jasně slovně předpově-

zen, Šarliho interpretace (odvalení kamene a Shatterhandův vstup na scénu) na plátně vytváří dojem přímo mystického zjevení.

Film Old Shatterhand přinesl mimo střelení z revolveru vleže zajímavou noční scénu. Barker v ní slézal z palisád kasáren, v nichž byl uvězněn Vinnetouův adoptivní syn Tujung, přímo nad hlavou spící hlídky. Napínavé balancování, v němž hrály roli doslova milimetry, se odehrávalo v jediném detailním záběru kamery. Pohyboval se tak s neuvěřitelnou přesností sám Barker, nebo jeho dubler?

Vinnetou - Rudý gentleman přináší nečekaně mnoho humoru. Barker ve filmu spíše stojí nebo projíždí, než hraje. Z pozdálí jej vidíme, jak s koně stopuje, načež jej z omylu v tomto umění musí vyvést satirická figurka jeho nohsleda. Toto neumětelství pak však překoná prudkým naskočením před objektiv ve chvíli, kdy se zosobněnou odvahou tělem chrání svého koně Hatátitlu před kulkami a zlobou petrolejářských zlotřilců. Ze zamračeného Lexe Barkera jde skutečná hrůza a strach.

Vinnetou - Poslední výstřel je naplněn Barkerovými jízdami sem a tam, ale hlavně jeho proslovy, které mu vždy jako Old Shatterhandovi každý bandita umožní a nechá domluvit, zde však po něm páli hned po jeho posledním slovu. Pohřební nostalgie Old Shatterhanda nad katafalkem apáčského náčelníka je jedním z nejsrdcerynějších reminiscenčních „klipů“ všem, kteří jsme s ním a s Vinnetouem jako mladí prožívali jejich dobrodružství.

Z dětství si z kin nepamatuji film Vinnetou a míšenka Apanačí. V něm si Barker pravděpodobně užil své. V závěru běží za rozjetou lokomotivou, aby na ni vyskočil a zastavil ji. Pohled na jeho marné snažení, s nímž obloukem vyběhá na kolejové pražce za lokomotivou, na klopýtavý a nemotorný běh, pro „komerční“ film nezvyklý a „esteticky“ nežádoucí, mi dává jistotu i tento film posoudit jako nadprůměrný. V mexické dvoudílné historii Poklad Aztéků a Pyramida Boha Slunce hrál Barker roli lékaře a diplomata Schternaua. Barker znovu „promluví mezi řádky“, když si nechá ustřílet zámek okovů přímo na ruku, a výraznou scénou souboje s vojákem s bičem, před jehož šlehy Barker uniká odvážnými přemety. I zde se jeho kousky vzpěčují jednoznačnému zařazení tohoto herce do škatule představitelů pouhých brakových dobrodružství.

V příbězích z Orientu a Balkánu sledujeme Barkerův převlek z šedivé kamizolky se stříbrným opaskem v impozantní hnědý háv a velký zelený turban. V tomto převleku skončuje s obávanými bratry Aladžijovci, ač jeden z nich si pohazuje s obřím balvanem „jako s pírkem“ a druhý, aby také demonstroval svou velikou sílu, vyrve ze země celý strom i s kořeny (film Žut). Divák s ním i v těchto okamžicích zažíval pocit virtuálního bezpečí. To bylo tajemství Barkerova celuloidového charismatu.

Snímek Divokým Kurdistánem se vyznačuje hlavně perfekcionistačskou kamerou zaměřenou na Lexe Barkera na koni barvy pouště v nadmíru výrazných pohledech, skvěle ilustrujících monumentalitu Barkerovy jezdecké figury. V říši Stříbrného lva - je pokračováním, v němž Sidi znovu bojuje se zřejmě nesmrtelným Machredžem z Musulu, neposlušným padišáhovým vojákem. Kamera nyní sleduje hrdiny na koních už úměrněji, zato však můžeme vychutnávat kouzlo studiové scény na solném jezeře, jež dokázalo proslít i Barkerovy kvalitní košile.

Do „filozofie“ německo-jugoslávských dobrodružných filmů patřilo také zřetelné rasové rozdělení. Hrdinou byl statný plavovlasý Němec, zatímco jeho protivníci byli buď černovlasí, nebo ostře zrzaví (např. Herbert Lom či Klaus Kinski). V kontrastu s tím má v romantickém filmu Suleičin poklad Barker coby americký plejboj v otrokářské Africe za filmovou partnerku černou dívku tuareského kmene.

Ve filmu 5000 dolarů za hlavu Johnyho Ringa (u nás na videu pod názvem Hledá se J. R.) se hvězda objevuje poprvé ve víceméně záporné roli najatého pistolníka Samuela Dobieho. Lex zde tancuje, miluje více žen najednou a v závěrečné dramatické proměně postavy zloducha v solidárního partnera autoři zakouzlí se záběrem Barkerovy tváře, jak to doposud nikdo nesvedl. Barkerovo mrknutí, několikrát nastřížený stejný detail obličje na rozdílnou scénu, způsobí nečekaný jekyllovsko-hideovský efekt, potvrzující Pudovkinovu teorii o iluzornosti filmu.

Jeho odvrácená tvář

Oč byl Barkerův lesk na plátně idealizovaný, o to víc byla zraňující vlastní nefektivní bída jeho života. Lex Barker trpěl pochybnostmi a chybami v osobním životě. Vykořeněnost z klidného blahobytného světa své rodiny řešil po svém. Veřejnosti se v této skutečné, nevymyšlené roli představil ve Felliniho Sladkém životě. Sahrál v něm roli sice věhlasného a obdivovaného krasavce Hollywoodu - tedy sebe sama -, ale zároveň nejistého, nešťastného alkoholika zpíjejícího se po soukromých milostných neúspěších do nekontrolovatelné zahořklé agresivity. Ideál zosobnil v sérii nesmrtelných filmů, ale jeho skutečný život často zakrývalo neštěstí. Nemohu se však zbavit představy, že tento ideál musel nosit skrytý alespoň hluboko ve svém srdci. Musel bych jinak ztratit víru ve smysl žebříčku všech hodnot. Velký herec, krásná tvář, táta... zemřel na vrcholu svých mužných sil v pouhých 54 letech na srdeční kolaps. Věrní jeho škole, VZPOMÍNÁME.

vybraná filmografie:

Doll Face (1945); Two Guys From Milwaukee (1946); The Farmer's Daughter / Crossfire / Unconquered (1947); Mr. Blandings Builds His Dream House / The Velvet Touch (1948); Tarzan's Magic Fountain (1949); Tarzan And The Slave Girl (1950); Tarzan's Peril (1951); Tarzan's Savage Fury (1952); Tarzan And The She-Devil / Thunder Over The Plains (1953); The Yellow Mountain (1954); The Man From Bitter Ridge (1955); Away All Boats (1956); War Drums / The Deerslayer (1957); Captain Fuoco (1958); La Scimitarra del Saraceno (The Pirate And The Slave Girl) (1959); La Dolce Vita (1960); Im Stahlnetz des Dr. Mabuse (1961); Der Schatz im Silbersee (Poklad na Stříbrném jezeře, 1962); Winnetou I. (Winnetou 1. díl, 1963); Winnetou II. (Winnetou - Rudý gentleman, 2. díl, 1964); Last of the Renegades (1964); Old Shatterhand (1964); Victim Five / Code 7 - Victim 5 I (1965); 24 Hours To Kill (1965); Winnetou III. (Winnetou - Poslední výstřel, 3. díl, 1965); Desperado Trail (1965); Die Holle von Manitoba (A Place Called Glory, 1965); Woman Times Seven (1967); Wenn du bei mir bist (1970)

